

Για το Ελληνικό Συνέδριο, Αθήνα, Ιούνιος 2008  
Από την Dr. Marian Koren  
Προϊσταμένη Έρευνας και Διεθνών Σχέσεων  
Ένωση Ολλανδικών Δημοσίων Βιβλιοθηκών  
(koren@debibliotheken.nl)

## **Δημιουργώντας Δημόσιους Παράδεισους στην Ευρώπη** Προσεγγίσεις στην αρχιτεκτονική βιβλιοθηκών

### Περίληψη

Οι βιβλιοθήκες έχουν γίνει κάτι περισσότερο από χώροι αποθήκευσης βιβλίων. Έχουν γίνει ορόσημο, για πόλεις και πανεπιστήμια, με εντυπωσιακά κτήρια. Αλλά πως ανταποκρίνονται στις ανάγκες πολιτών και φοιτητών του 21<sup>ου</sup> αιώνα ; Ποιός είναι ο επιτυχής συνδυασμός βιβλίων και νέων μέσων για μαθησιακές διευκολύνσεις ; Με παραδείγματα από την Ολλανδία και από έναν αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, θα περιγραφούν διαφορετικές προσεγγίσεις για τη δημιουργία βιβλιοθηκών, που θα αποτελέσουν δημόσιους παράδεισους.

### **Δημιουργώντας Δημόσιους Παράδεισους**

Οι βιβλιοθήκες σε όλον τον κόσμο εξυπηρετούν το ανθρώπινο γένος με διάφορες μορφές και τρόπους. Η βιβλιοθήκη μπορεί να στεγάζεται σε μια μικρή καλύβα, σε ένα κομψό γυάλινο παλάτι ή να ταξιδεύει σε ένα yurt (σπίτι για νομάδες) ή στην πλάτη μιας καμήλας. Ανεξάρτητα από την ταπεινή μορφή που έχουν κάποιες φορές, οι βιβλιοθήκες αποτελούν θησαυρό για αυτούς που χρειάζονται πληροφορίες στην αναζήτηση της γνώσης, στη φιλοδοξία της σοφίας. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες κάνουν προσπάθειες να είναι ανοιχτές και προσβάσιμες σε όλους, σαν ένα βασικό δικαίωμα στην πληροφορία, στην προσωπική ανάπτυξη και την κοινωνική συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία. Δημοκρατία είναι μια λέξη-κλειδί που συνδέεται στενά με τις δημόσιες βιβλιοθήκες και επομένως όπως π.χ. στην Αθήνα, στην Ελλάδα, μια κύρια πηγή Ευρωπαϊκού πολιτισμού, που συμπεριλαμβάνει τη δημοκρατία, τη διαφορετικότητα, την κριτική σκέψη.

Η Αθήνα και ο ελληνικός πολιτισμός σχετίζονται με τις βιβλιοθήκες και με έναν άλλο επιπλέον τρόπο. Η αναζήτηση για ομορφιά, που τόσο καλά διερευνάται και εκτίθεται στην κλασική γλυπτική και αρχιτεκτονική, αποτελεί έκφραση της ανθρώπινης ανάγκης για αρμονία, ρυθμό, ομορφιά που φέρνει ηρεμία στο μυαλό. Αποτελεί αμυδρή ανάμνηση του παραδείσου ; Ο Jorge Borges, αργεντινός συγγραφέας και ποιητής λέει ότι πάντα θεωρούσε ότι ο παράδεισος θα είναι ένα είδος βιβλιοθήκης. Ο Έρασμος, ιδρυτής της ανθρωπιστικής παράδοσης στην Ευρώπη έγραψε κάποτε ότι η βιβλιοθήκη σας είναι ο παράδεισός σας. Επομένως παραδοσιακά, στηριζόμενες στη λογοτεχνία και τη φιλοσοφία, οι βιβλιοθήκες θα έπρεπε να είναι ένας παράδεισος

Τι είναι παράδεισος τον 21<sup>ο</sup> αιώνα ; Τι περιμένουν οι άνθρωποι από τις βιβλιοθήκες ; Οι σύγχρονες δημόσιες βιβλιοθήκες υφίστανται γρήγορες αλλαγές. Σε χώρες με πλούσια προφορική παράδοση, οικοδομείται μια αναγνώσιμη κουλτούρα δίπλα στα σύγχρονα δικαιώματα των πολιτών. Σε άλλες χώρες, με πιο ισχυρή αναγνωστική παράδοση, αναπτύσσονται νέες μορφές σε μέσα αναγνωσιμότητας και ψηφιακές πηγές. Με την ανάπτυξη της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την Κοινωνία της Γνώσης και την εξέλιξη της κοινωνίας, στο σχολείο και την απασχόληση απαιτείται δια βίου μάθηση. Οι πολίτες αναμένεται να γνωρίζουν και να βρίσκουν το δρόμο τους στη δημόσια πληροφορία, ώστε να είναι ικανοί να δημιουργούν παραγωγικά και συμμετοχικά δικαιώματα των πολιτών. Πως απαντά η δημόσια βιβλιοθήκη σε αυτές τις ανάγκες ;

Η δημόσια βιβλιοθήκη τοποθετείται μεταξύ ναού και αγοράς (ήταν ο τίτλος ενός άρθρου που έγραψα εδώ και πολύ καιρό) και εξακολουθεί να είναι αλήθεια, ειδικά εδώ στην Ελλάδα. Μεταξύ ναού και αγοράς και επίσης μεταξύ σπιτιού και σχολείου ή εργασίας. Σε όσους αρέσει να μετρούν, θα μπορούσε να αποκαλείται ένας τρίτος τόπος, αλλά θα έπρεπε επίσης να είναι ένας τόπος στον οποίο μπορεί κανείς να ηρεμεί σαν στο σπίτι του και επίσης να έχει την ποικιλία της κοινωνικής συναναστροφής, αλλά διαφορετικά από ότι γίνεται στο σχολείο ή τη δουλειά. Ο τρίτος τόπος προσφέρει μια αναπάντεχη εμπειρία ζωής, έναν δυναμικά ζωντανό αλλά ταυτόχρονα ήρεμο τόπο, μια αίσθηση παραδείσου.

## Μεταμόρφωση των βιβλιοθηκών

Το κυριότερο κίνητρο για τη μετατροπή των βιβλιοθηκών από δανειστικές σε υβριδικές βιβλιοθήκες, οφείλεται στα νέα μέσα, τις νέες ομάδες χρηστών, τις νέες απαιτήσεις των κοινοτήτων. Μπορούν επίσης να αναφερθούν και μερικές άλλες απόψεις για τη μεταμόρφωση των βιβλιοθηκών :

- ποικιλία λειτουργιών

Νέες απόψεις για το ρόλο των δημοσίων βιβλιοθηκών περιλαμβάνουν τη σύνδεσή τους με άλλες λειτουργίες, όπως θέατρο, διαλέξεις, σεμινάρια, παραστάσεις, συζητήσεις και εκθέσεις. Επίσης απαιτούν διαφορετικό τύπο αρχιτεκτονικής και συντήρησης. Κανείς μπορεί να δει νέα παραδείγματα στην Ολλανδία και αλλού, όπως παρουσιάστηκαν στο Ευρωπαϊκό συνέδριο *Creating Public Paradise*, που οργανώθηκε από την Ένωση Ολλανδικών Δημοσίων Βιβλιοθηκών το 2004.

- διαφοροποίηση ομάδων στόχευσης

Τα παιδιά και οι νέοι παραμένουν σημαντικές ομάδες χρηστών. Ειδικά οι νέοι απαιτούν νέες προσεγγίσεις της βιβλιοθήκης, διαφορετικά οι βιβλιοθήκες θα χάσουν μια γενιά που μεγαλώνει σε μια κοινωνία των μέσων με μικρότερη αίσθηση για βιβλία και ανάγνωση. Η διαφοροποίηση των υπηρεσιών είναι απαραίτητη για να τις κάνει να προσαρμοστούν στις νέες ομάδες στόχευσης : φτωχές κοινωνικές ομάδες, μετανάστες, αναλφάβητες γυναίκες και άνδρες, μικρές επιχειρήσεις, φοιτητές ευρωπαϊκών ή ειδικευμένων σπουδών κλπ. Μια νέα ερώτηση είναι : με ποιόν τρόπο απαντούν οι βιβλιοθήκες στις ανάγκες για την ιστορία και την αναβίωση της τοπικής/περιφερειακής ταυτότητας ;

- αντίληψη ότι αποτελούν χωροταξικά δημόσιο χώρο

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι ένας από τους τελευταίους πραγματικά *δημόσιους* χώρους όπου συναντώνται όλες οι ομάδες της κοινωνίας. Το γεγονός αυτό απαιτεί μια νέα προσέγγιση σε δημόσιους χώρους. Οι βιβλιοθήκες είναι γνωστές για τη συνεισφορά τους σε δημόσια κτήρια και συνεχώς προσφέρουν στη χωροταξία και στην προβολή της πόλης.

- Στέγαση σχετιζόμενη με τη συντήρηση μνημείων

Το ενδιαφέρον για τη συντήρηση της πνευματικής κληρονομιάς σχετίζεται όχι μόνο με τη φροντίδα για βιβλία και τεκμήρια, ή για τραγούδια και τοπικές ιστορίες, αλλά και για μνημεία. Οι βιβλιοθήκες στεγάζονται συχνά σε συντηρημένα μνημεία στα οποία προστίθενται, αρμονικά, μοντέρνες εγκαταστάσεις. Παραδείγματα μπορούν να βρεθούν κυρίως στη Νότια και Κεντρική Ευρώπη, όπως Πορτογαλία και Κροατία.

- Συστέγαση με άλλες σχετικές υπηρεσίες

Νέες μορφές συστέγασης διαφορετικών υπηρεσιών παίζουν το ρόλο τους στην μεταμόρφωση των βιβλιοθηκών, είτε ονομάζονται πολιτιστικά κέντρα, κέντρα μέσων, οίκοι γνώσης. Γενικά, ο όρος «βιβλιοθήκη» εξακολουθεί να αποτελεί το ισχυρό όνομα. Η Σκανδιναβική άποψη του 'Kulturhus' υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε με επιτυχία στην Ολλανδία ([www.kulturhus.nl](http://www.kulturhus.nl)).

## Μια Ευρωπαϊκή Έρευνα για τη Δημιουργία Δημόσιων Παραδείσων

Σε ένα Ευρωπαϊκό συνέδριο το 2004, είκοσι τρεις χώρες έλαβαν μέρος σε μια έρευνα που αφορούσε τα κτήρια και την αρχιτεκτονική δημοσίων βιβλιοθηκών. Οι απαντήσεις στην έρευνα έκαναν σαφές ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις και διαφορετικές φάσεις ανάπτυξης στη δημιουργία δημοσίων βιβλιοθηκών μεταξύ διαφόρων κρατών. Μπορούν να συνοψιστούν τρεις φάσεις και δύο νέες τάσεις στα κτήρια βιβλιοθηκών.

Η πρώτη και πλέον προβληματική φάση αφορά χώρες στις οποίες δεν υπάρχουν πρότυπα και οδηγίες για δημόσιες βιβλιοθήκες, αποτέλεσμα μιας περιορισμένης πρόσβασης σε βιβλία και πληροφόρηση για το ευρύ κοινό. Στις χώρες αυτές οι βιβλιοθήκες στεγάζονται, συχνά, σε κτήρια που δεν έχουν σχεδιαστεί για βιβλιοθήκες και μερικές κοινότητες δεν έχουν καν δημόσια βιβλιοθήκη. Τα κτήρια υπολείπονται σε συντήρηση εξ αιτίας περιορισμένης χρηματοδότησης. Υπάρχοντα κτήρια – που με ένα διαφορετικό βαθμό επιτυχίας-προσαρμόστηκαν για να λειτουργήσουν σαν βιβλιοθήκες και όχι το αντίθετο, με αποτέλεσμα συχνά τον ανεπαρκή και ακατάλληλο χώρο. Οι βιβλιοθήκες στις χώρες αυτές εκφράζουν την ανάγκη για διεθνείς οδηγίες ή πρότυπα που να καθορίζουν το ελάχιστο του χώρου και άλλες απαιτήσεις για κτήρια, ώστε να εξασφαλίσουν μια καλύτερη υπηρεσία προς τις κοινότητές τους

Χώρες στις οποίες οι βιβλιοθήκες στεγάζονται καλύτερα και έχουν εξοπλισμό ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες πληροφόρησης και αναγνωσιμότητας στις κοινωνίες τις οποίες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, έχουν φθάσει τουλάχιστον τη φάση δύο. Οι απαντήσεις δίνουν την εντύπωση ότι αυτές οι βιβλιοθήκες εξυπηρετούν συχνά αγροτικές παρά αστικές ανάγκες και στεγάζονται σε κτήρια που δεν έχουν σχεδιαστεί εξ αρχής για να λειτουργήσουν σαν βιβλιοθήκες. Ο εσωτερικός σχεδιασμός βασίζεται συχνά στις ανάγκες της συλλογής : ο κύριος στόχος είναι η τοποθέτηση όσο το δυνατόν περισσότερων βιβλίων στα ράφια παρά η εξυπηρέτηση των στόχων και αναγκών των χρηστών τους. Τα βιβλιοστάσια είναι το διαρθρωτικό στοιχείο. Οι βιβλιοθήκες στη φάση αυτή προσδιορίζονται ως «παραδοσιακές» ή «δανειστικές» βιβλιοθήκες.

Ενώ οι βιβλιοθήκες στην πρώτη φάση βασίζονται σε οδηγίες που αφορούν ποσοτικά μεγέθη, οι πιο μοντέρνες βιβλιοθήκες (φάση 3) βασίζονται σε μεγέθη που αφορούν ποιοτικές ιδέες ή αντιλήψεις. Οι βιβλιοθήκες σε αυτή τη φάση δεν είναι πλέον απλά ιδρύματα δανεισμού βιβλίων αλλά έχουν εντάξει πολιτιστικούς, εκπαιδευτικούς και/ή κοινοτικούς ρόλους στην αρχιτεκτονική τους. Τα κτήρια έχουν αναπτυχθεί σύμφωνα με τις λειτουργίες τους.

Οι ερωτήσεις στις οποίες απάντησαν οι ερωτώμενοι υποδήλωναν ότι, μιλώντας για πιο επιτυχημένα προγράμματα κτηρίων βιβλιοθηκών, αναφέρονταν συχνά σε κτήρια σε μεγαλύτερες πόλεις παρά σε αστικές περιοχές, δίνοντας την εντύπωση ότι ήταν ευκολότερο να επιτευχθεί κυβερνητική στήριξη για μεγαλύτερα οφθαλμοφανή προγράμματα που θα μπορούσαν να προστεθούν στον ορίζοντα και την προβολή μητροπολιτικών περιοχών. Το τι συμβαίνει στις περισσότερες αγροτικές περιοχές μερικές φορές παραμένει ασαφές. Ένα δεύτερο εντυπωσιακό γεγονός είναι ότι αρκετοί από όσους απάντησαν γράφουν ότι λίγες ή καμία από τις βιβλιοθήκες στη χώρα τους μπορεί να περιγραφεί σαν «δημόσιος παράδεισος» : είτε οι βιβλιοθήκες είχαν ελλιπή χρηματοδότηση, είτε οι νέες γενικές έννοιες δεν είχαν ακόμη εφαρμοστεί. Πολύ συχνά τα κτήρια χαρακτηρίζονταν και από τα δύο προβλήματα. Παρά τα δεδομένα αυτά, μπορεί κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οποτεδήποτε ταξιδέψει κανείς στην Ευρώπη, οι βιβλιοθηκονόμοι σε κάθε χώρα πασχίζουν να στεγάσουν τις υπηρεσίες τους καλύτερα και στις περισσότερες χώρες μπορούν να βρεθούν επιτυχημένα παραδείγματα αυτών των προσπαθειών. Ερωτηθείς για ένα προσωπικό σχόλιο εκείνος που απάντησε από την Ελλάδα δήλωσε : «Θα ήθελα να δω μεγαλύτερη ανάμειξη της κοινότητας σε κτηριακά προγράμματα και βεβαίως πιο ενεργό ρόλο για τη βιβλιοθήκη σαν τόπο συνάθροισης και αναζωογόνησης της κοινότητας».

## Τάσεις

Ποιοι είναι οι κύριοι στόχοι στις σύγχρονες δημόσιες βιβλιοθήκες. Με βάση την έρευνα αυτή και άλλες παρατηρήσεις, μπορούν να βρεθούν πολλοί στόχοι. Εξετάζοντας λεπτομερώς τις πρόσφατα ανακαινισμένες, ξανασχεδιασμένες και νέες δημόσιες βιβλιοθήκες, μπορεί κανείς να παρατηρήσει τις παρακάτω απόψεις.

Ο χώρος καταλαμβάνεται λιγότερο από ράφια και βιβλία. Υπάρχει χώρος για άλλα μέσα που συχνά αποτελούν ενιαίο σύνολο. Η βιβλιοθήκη φαίνεται λιγότερο «βιβλιοκρατούμενη» και τα βιβλία εκτίθενται εμφανώς, με ελκυστική ταξινόμηση, λιγότερο σε σειρές και μάλλον κυματιστά, σαν στρογγυλή κίνηση μέσα στο χώρο. Πληροφοριακά και νουβέλες παρουσιάζονται θεματικά, με τον τρόπο που εμφανίζονται σε εμπορικούς χώρους. Το σύνθημα είναι βλέπεις και χαζεύεις μόνος σου αντί να κοιτάζεις από το Α στο Ζ. Η βιβλιοθήκη προσαρμόζεται στις διάφορες ομάδες χρηστών, στον τρόπο ζωής τους και στον τρόπο που μαθαίνουν. Νέες οικογένειες με παιδιά, ηλικιωμένοι με πολύ χρόνο και ενδιαφέροντα, νέοι άνθρωποι που ζουν πραγματικά και χαίρονται ένα δυναμικό περιβάλλον ; μετανάστες που ψάχνουν για την πρώτη τους προσέγγιση σε μια νέα χώρα, γλώσσα και πολιτισμό, όλοι βρίσκουν τη δική τους γωνιά και το ζωτικό χώρο που ορίζεται από μια πληθώρα καθισμάτων και ραφιών. Δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε άτομο με δυσκολίες ανάγνωσης : βρίσκουν έναν χώρο που μπορούν να διαβάσουν εύκολα προσβάσιμο υλικό.

Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες δεν μπορούν να υπάρχουν χωρίς άνετες υπηρεσίες : άνετα καθίσματα και καλό φαγητό : μια καφετέρια βιβλιοθήκης είναι απαραίτητη. Ο George Steiner δεν είπε ότι η Ευρώπη αποτελείται από καφετέριες ; Λοιπόν οι βιβλιοθήκες επιδεικνύουν την καφετέρια βιβλιοθήκη σε όλη την Ευρώπη.

Η νέα βιβλιοθήκη είναι επίσης ένας τόπος δραστηριοτήτων, έτσι περιλαμβάνει ένα θέατρο ή τουλάχιστον μία αίθουσα ή κατάλληλο περιβάλλον για παραστάσεις, διαλέξεις κλπ. Λογοτεχνικά και κοινοτικά θέματα βρίσκουν τόπο ανταλλαγής απόψεων στη βιβλιοθήκη. Ο νέος ρόλος των βιβλιοθηκονόμων είναι ορατός στο σχεδιασμό : δεν υπάρχουν μεγάλα γραφεία για να κρυφτούν πίσω τους, αλλά μάλλον θέσεις εξυπηρέτησης για να εργαστούν μαζί με τον χρήστη. Ο βιβλιοθηκονόμος διευκολύνει τις μαθησιακές και πολιτιστικές διαδικασίες. Διευκολύνσεις για αυτό-εκπαίδευση, αναζήτηση εργασίας, συμβουλές υγείας κλπ, αποτελούν μέρος των υπηρεσιών μιας δημόσιας βιβλιοθήκης. Εφαρμογές RFID και άλλες νέες τεχνολογίες κάνουν δυνατή την κάθε μορφής αυτοεξυπηρέτηση. Επομένως, δεν υπάρχουν πια ουρές.

Η έννοια της βιβλιοθήκης σαν ένα κοινοτικό και πολιτιστικό κέντρο, που προσφέρει υλικό και θέσεις εργασίας για *δια βίου μάθηση* έχει γίνει η κυριότερη τάση. Οι βιβλιοθήκες έχουν σχεδιαστεί για να φιλοξενούν βιβλία καθώς επίσης και ψηφιακά μέσα και το Διαδίκτυο. Ο δανεισμός δεν αποτελεί πλέον τη μοναδική λειτουργία, αλλά συναντήσεις, αλληλεπιδράσεις και επικοινωνία κερδίζουν πραγματικά έδαφος. Αυτές οι λειτουργίες μεταφράζονται σε ευκολία για τους επισκέπτες, που μπορούν να εργαστούν και να συγκεντρωθούν, καθώς επίσης να συναντηθούν και να επικοινωνήσουν στις βιβλιοθήκες τους.

Μία άλλη τάση είναι η βιβλιοθήκη σε συνδυασμό ή συστέγαση : βιβλιοθήκες μοιράζονται κοινή στέγη με άλλα πολιτιστικά, εκπαιδευτικά ή κοινοτικά ιδρύματα, όπως θέατρα, μουσεία, σχολικές ή πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες. Σε κάποια κτήρια τα όρια μεταξύ της δημόσιας βιβλιοθήκης και των άλλων ιδρυμάτων που στεγάζονται κάτω από την ίδια στέγη εξαφανίζονται : οι επισκέπτες δεν αντιλαμβάνονται πλέον τα όρια μεταξύ των διαφορετικών ιδρυμάτων, παρόλο που τα πίσω γραφεία μπορεί να παραμένουν χωρισμένα.

Από την άποψη της αρχιτεκτονικής, μπορεί κανείς να βρει κάποια ειδικά χαρακτηριστικά, τουλάχιστον στην Ολλανδία. Γενικά, η βιβλιοθήκη δεν είναι πια ντροπαλή, αλλά παρουσιάζεται με έντονα χρώματα : Κανείς δεν φοβάται το κόκκινο, το βυσσινί, το φθορίζον πράσινο ή το πορτοκαλί. Τα σχέδια επίσης είναι έντονα : ανοίγουν μεγάλους χώρους.

Μερικές φορές επιδεικνύουν την κατασκευή από μπετόν (Delft) ή χρησιμοποιούν σκάλα με κάγκελα για το άνοιγμα της βιβλιοθήκη (Heerhugowaard). Τζάμι και ασάλι χρησιμοποιούνται ευρύτατα. Συνδυασμός χρωμάτων χρησιμοποιείται για να διαφοροποιήσει περιοχές ή θέματα, τόσο στους ορόφους όσο και την ταξίθεση ή τη σήμανση. Ο φωτισμός, πάντοτε πολύ σημαντικός στις βιβλιοθήκες, συχνά ενσωματώνεται στην ταξίθεση, επιτρέποντας ευέλικτα σχήματα στην τοποθέτηση (Amsterdam). Η ευελιξία είναι το ζητούμενο στον όλο σχεδιασμό : τα βιβλιοστάσια και η υπόλοιπη επίπλωση έχουν ρόδες, επιτρέποντας ποικιλία στην τοποθέτηση. Η βιβλιοθήκη δεν χιζεται πια για την αιωνιότητα, αλλά θα ξανασχεδιάζεται σύμφωνα με τη χρήση και τις τάσεις.

## Οι βιβλιοθήκες σαν σύμβολα πόλεων

Μια άλλη χαρακτηριστική τάση είναι βιβλιοθήκες σαν σύμβολα πόλεων με την ανάμειξη των χρηστών και των πολιτών. Πόλεις που θέλουν να επιδείξουν την επένδυσή τους στην υποδομή της γνώσης και την εκπαιδευτική ανάπτυξη, μπορούν επίσης να επενδύσουν σε καινούργια κτήρια βιβλιοθηκών. Οι βιβλιοθήκες συχνά χρησιμεύουν σαν σύμβολα μιας δημόσιας περιοχής, όπως η Δημόσια Βιβλιοθήκη στο Rotterdam, που δείχνει την επιθυμία του τοπικού δήμου να επιδείξει το Rotterdam σαν κοινωνική και πολιτιστική πόλη. Μερικές φορές, στην κατασκευή ενός νέου δημαρχείου, η τοπική δημοτική αρχή ψάχνει για ένα αξιόπιστο και κατάλληλο συνεταίρο : με τον τρόπο αυτό, η δημοτική βιβλιοθήκη της Χάγης συμπεριελήφθη στο νέο κτηριακό συγκρότημα που σχεδιάστηκε από τον Richard Meier. Ο σχεδιασμός και η αρχιτεκτονική βιβλιοθηκών είναι απαραίτητο να κάνουν πιο ορατούς τους νέους τρόπους μάθησης. Είναι απαραίτητες νέες εγκαταστάσεις για μελέτη και μάθηση. Πρέπει να απαντηθούν κάποια ερωτήματα : τα ενσωματωμένα φυσικά και εικονικά μέσα είναι η καλύτερη υπηρεσία ; ο χώρος για την ανάκτηση ψηφιακών πηγών πρέπει να συνδυάζεται με τον χώρο για την ανάγνωση βιβλίων ; Επιχειρήθηκε πολλές φορές να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα. Στην Ολλανδία έχουμε τώρα έναν αριθμό επιτυχημένων νέων ή αναδιοργανωμένων χώρων βιβλιοθηκών, που αντανακλούν μια νέα εικόνα των βιβλιοθηκών και σηματοδοτούν την ανανέωση της κοινωνίας της γνώσης. (Παραδείγματα όπως το Amsterdam, Amstelveen, Delft, Huizen, The Hague, Rotterdam, Apeldoorn παρουσιάζονται στη σειρά *New Library Buildings in the Netherlands*, vol. 1-4).

## Συμμετοχή

Μια νέα προσέγγιση στη διαδικασία κατασκευής μιας βιβλιοθήκης είναι η συμμετοχή χρηστών και πολιτών. Το καλύτερο παράδειγμα ανάμειξης παιδιών στο σχεδιασμό της βιβλιοθήκης τους είναι χωρίς αμφιβολία το Heerhugowaard στην Ολλανδία. Και σε πολλές άλλες πόλεις εκλήθησαν τα παιδιά να σχεδιάσουν τη βιβλιοθήκη των ονείρων τους, αλλά στο Heerhugowaard οι αρχιτέκτονες και τα παιδιά είχαν έναν πραγματικό διάλογο : τα παιδιά έμαθαν αρχές της αρχιτεκτονικής και άρχισαν να εξετάζουν προσεκτικά συνεντεύξεις και να οικοδομούν έννοιες οι οποίες αναγνωρίζονταν από τους αρχιτέκτονες. Για το λόγο αυτό η βιβλιοθήκη έχει μια παιδική αίθουσα ανάγνωσης με θέα προς τα έξω στον επάνω όροφο και όροφο εργαστηρίου και ένα μυστικό χώρο (μια περιστρεφόμενη πόρτα μόνο για παιδιά). Η συμμετοχή των παιδιών συνεχίζεται και μετά την έναρξη λειτουργίας της βιβλιοθήκης και αναμειγνύονται σε μόνιμη βάση.

Ένα άλλο παράδειγμα συμμετοχής πολιτών είναι η νέα έννοια για τη δημοτική βιβλιοθήκη της πόλης της Ουτρέχτης στην Ολλανδία που θα ανοίξει το 2012. Επτά αρχιτέκτονες παρουσίασαν τις απόψεις τους για το νέο κτήριο της βιβλιοθήκης ([www.cu2030.nl](http://www.cu2030.nl)). Οι πολίτες μπορούν να στέλνουν τα σχόλιά τους και την ψήφο τους στην επιτροπή που θα συμβουλεύει το δημοτικό συμβούλιο. Οι μακέτες των αρχιτεκτόνων εκτίθενται στην κεντρική βιβλιοθήκη και πρέπει να απαντούν σε ερωτήματα όπως : σχέση με το περιβάλλον, έλξη για τον κόσμο, πρόκληση, συνεργασία, δυνατότητα συντήρησης. Η απόφαση θα ληφθεί τον Ιούλιο του 2008.

## Συνεργασία δημοσίων και εθνικών βιβλιοθηκών

Ένα στοιχείο το οποίο πρέπει επίσης να επισημανθεί, στην Ευρώπη, αλλά πιθανόν και αλλού, είναι η συνεργασία μεταξύ του δικτύου των δημοσίων βιβλιοθηκών και της Εθνικής Βιβλιοθήκης (και των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών). Σε μερικές χώρες της νότιας και κεντρικής Ευρώπης, η εθνική βιβλιοθήκη είναι ταυτόχρονα και πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη (Κροατία, Σλοβενία, Εσθονία), αλλά οι σχέσεις με τις δημόσιες βιβλιοθήκες είναι ελάχιστες αν όχι ανύπαρκτες, μια χαμένη ευκαιρία! Αν υπάρχει η δυνατότητα να χτιστεί μια νέα βιβλιοθήκη η πρώτη σκέψη πρέπει να είναι : μπορεί να ενισχυθεί η εικόνα των βιβλιοθηκών, συνδυάζοντας διαφορετικούς τύπους βιβλιοθηκών κάτω από την ίδια στέγη ; Για παράδειγμα, μια πανεπιστημιακή και μια δημοτική βιβλιοθήκη (Viiki, Finland) ή μια κολλεγιακή βιβλιοθήκη και μια δημόσια βιβλιοθήκη (Drammen, Norway), ή τρεις τύποι βιβλιοθηκών στο Sambiblioteket, Hårnösand (Sweden). Όσον αφορά στις εθνικές βιβλιοθήκες, σε άλλες χώρες, όπως Πορτογαλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Σκανδιναβία, οι εθνικές βιβλιοθήκες λειτουργούν κυρίως μόνες τους και οι δημόσιες βιβλιοθήκες λειτουργούν σε ένα ξεχωριστό δίκτυο. Φαίνεται ότι αυτή η παραδοσιακή διάκριση τύπων βιβλιοθηκών, δεν είναι πλέον επαρκής σε μια κοινωνία της γνώσης. Οι ψηφιακές υπηρεσίες της βιβλιοθήκης πρέπει να προσφέρονται σε συνεργασία προς όφελος των χρηστών. Αυτό πρέπει να τονιστεί στο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Βιβλιοθήκης ([www.europeana.eu](http://www.europeana.eu)). Η σημασία της διατήρησης της εθνικής και ευρωπαϊκής κληρονομιάς πρέπει να τονιστεί με το να γίνουν προσβάσιμες αυτές οι πηγές. Αυτό μπορεί να γίνει μόνον όταν ο λαός έχει εκπαιδευτεί για να αναγνωρίζει την αξία αυτής της κληρονομιάς και επίσης την ιστορία της σύγχρονης ζωής.

Μερικά ανθρώπινα ερωτήματα για τα οποία ο λαός πάντοτε αναζητούσε πληροφόρηση και γνώση δεν είναι από μόνα τους παραδοσιακά ή σύγχρονα. Είναι παγκόσμια και επομένως αξίζουν παγκοσμιότητα, δηλ. συνεργαζόμενες και συνδεδεμένες μεταξύ τους υπηρεσίες από τις βιβλιοθήκες, σαν παγκόσμια υπηρεσία προς το ανθρώπινο είδος.

## Ένα σιωπηλό σύμβολο στην ανθρώπινη ανάπτυξη

Το κτήριο μιας βιβλιοθήκης μπορεί να έχει μια ξεχωριστή θέση σε μια πόλη. Θα παίξει ένα ξεχωριστό ρόλο στην ανάπτυξη της πόλης. Θα βοηθά τους πολίτες να εργάζονται, να μελετούν, να μαθαίνουν. Θα είναι το σύμβολο ενός δημόσια προσβάσιμου μαθησιακού περιβάλλοντος. Θα επιδεικνύει με υπερηφάνεια την επιθυμία μιας πόλης να επενδύσει στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Θα βοηθήσει επίσης πραγματικά τον κόσμο να ζήσει αυτό που η κοινωνία αποκαλεί : Δικτυακή Κοινωνία, Κοινωνία της Πληροφορίας, Κοινωνία της Γνώσης ;

Οι καλλιτέχνες και οι πραγματικά σκεπτόμενοι την ανθρώπινη ανάπτυξη, γνωρίζουν ότι η πραγματική ανακάλυψη, εμπειρία και γνώση συνδέονται με το μη αναμενόμενο, με αυτό που έχει ξεχαστεί, με τις ενδιάμεσες σιωπηλές στιγμές. Οι καλλιτέχνες και οι πραγματικά σκεπτόμενοι, έχουν πάντοτε ένα φόβο για αυτούς που έχουν τη δύναμη, για αυτούς που θέλουν να ελέγχουν : η εκπαίδευση και η μάθηση είναι ισχυρά εργαλεία για έλεγχο και απελευθέρωση.

Θα ήταν δυνατόν μέσα στην θορυβώδη Κοινωνία της Γνώσης να αναπτυχθούν βιβλιοθήκες που επιτρέπουν επίσης τη σιωπηλή παρουσίαση της ανθρώπινης ανάπτυξης ;

Υπάρχει θέση για νομάδες στην Κοινωνία της Γνώσης ; Υπάρχει τόπος που να κάνει τον μετανάστη να ξεφύγει – έστω και για λίγο – από το άγχος της διαχείρισης του ανθρώπινου κεφαλαίου ; Υπάρχει τόπος να ξεχάσει κανείς – έστω και για λίγο- όλα όσα έχει μάθει : σε ένα μη-γνωστό ; Υπάρχει τόπος να ξεκουραστεί κανείς – έστω και για λίγο – από τους θορύβους της αγοράς ; Υπάρχει τόπος για το ανώφελο, το άχρηστο, για αυτό που δεν έχει φωνή ;

Τι άλλο θα μπορούσε να είναι παρά μια βιβλιοθήκη, μια Σιωπηλή Βιβλιοθήκη ;

## Βιβλιογραφία

Karen Latimer, K., H. Niegaard (ed.) *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*,  
Munich: K.G. Saur, 2007.

Harris, Kevin, Your third place or mine? Public libraries and local Communities, in: *Public library journal*, 18(2), 2003, p. 26-29.

Koren, M., (ed.), *New library buildings in the Netherlands*. Nieuwe bibliotheken in Nederland, Vereniging van Openbare Bibliotheken, Den Haag, 2008 (Vol. 4)

Koren, M. (ed.), *Creating Public Paradise*. Building Public Libraries in the 21<sup>st</sup> Century, Vereniging van Openbare Bibliotheken, Den Haag, 2004.

Koren, M., *Silent Library*, Project on the occasion of IFLA 1998 in Amsterdam, NBLC, Den Haag, 1998.

Koren, M., *Tell me! The right of the child to information*, NBLC, The Hague, 1996.

Brawne, M., *Library Builders*, Academy Editions, London, 1997.

Middelveld, H., *Kulturhus*, Concept voor een lokaal netwerk, NBLC, Den Haag, 2002.

Steiner, G., *The Idea of Europe*, Nexus Institute, Tilburg, 2006.

Worpole, K., *Better Public Libraries*, Resource/Commission for Architecture and the Built Environment, 2003.

Worpole, K., *21<sup>st</sup> Century Libraries: Changing Forms, Changing Futures*, London, CABI, 2004.

Wu, Jlanzhong, (ed.), *New Library Buildings of the World*, Shanghai Scientific and Technological Literature Publishing House, Shanghai, 2003. [2<sup>nd</sup> edition]

## Ιστοσελίδες

Ένωση Ολλανδικών Δημοσίων Βιβλιοθηκών: [www.debibliotheken.nl](http://www.debibliotheken.nl) (αγγλικά)  
(Για αρχιτεκτονικές δημοσιεύσεις : <http://www.debibliotheken.nl/index.jsp?objectid=11736>)  
Ken Worpole: [www.worpole.net/reports.htm](http://www.worpole.net/reports.htm)  
Designing libraries: <http://www.designinglibraries.org.uk/>  
Library Design Resources: <http://www.lib.berkeley.edu/ENVI/librarydesign.html>

## Παράρτημα

**Συνέδριο ‘Creating Public Paradise’, Building public libraries in the 21st century, The Hague, 18-19 March 2004**, που οργανώθηκε από την Ένωση Ολλανδικών Δημοσίων Βιβλιοθηκών και το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστημών, με την ευκαιρία της προεδρίας της Ολλανδίας του Συμβουλίου της Ευρώπης.

### **Υποδείξεις προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, σύμφωνα με τις αποφάσεις του συνεδρίου της 18<sup>ης</sup> Μαρτίου 2004**

Στις 16 και 19 Μαρτίου 2004, εκπρόσωποι κυβερνήσεων – όλοι εμπειρογνώμονες στον τομέα- μαζί με επαγγελματίες της βιβλιοθηκονομίας από όλη την Ευρώπη, συναντήθηκαν στη Χάγη για το συνέδριο ‘Creating Public Paradise’, για να συζητήσουν τις συνθήκες των κτηρίων των δημοσίων βιβλιοθηκών της Ευρώπης.

Ο στόχος ήταν διπτός : 1) να ανταλλάξουν απόψεις για τις ευκαιρίες δημιουργίας κατάλληλων κτηρίων δημοσίων βιβλιοθηκών, που μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πολιτών του 21<sup>ου</sup> αιώνα που αλλάζουν και 2) να προωθήσουν τη διεθνή συνεργασία να την εξεύρεση λύσεων για κτήρια δημοσίων βιβλιοθηκών σε όλη την Ευρώπη.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της συνάντησης, οι συμμετέχοντες υπέβαλλαν εθνικά δεδομένα για την κατάσταση των κτηρίων των δημοσίων βιβλιοθηκών στη χώρα τους.

Βασισμένοι σε αυτά τα δεδομένα και στην ανταλλαγή απόψεων που έγινε κατά τη διάρκεια του συνεδρίου, οι συμμετέχοντες κατάληξαν στο τέλος της συνάντησης στις παρακάτω αρχές :

1. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι πολύτιμα και απαραίτητα ιδρύματα που προσφέρουν δημοκρατικά σε όλους πρόσβαση στην πληροφορία.
2. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι χώροι για όλους αυτούς που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινότητας, με όλες τις διαφορετικότητές της.
3. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι κέντρα διατήρησης, δραστηριοποίησης και απόλαυσης της πνευματικής κληρονομιάς. Είναι κέντρα δια βίου μάθησης. Παρέχουν στο κοινό όλων των ηλικιών πληροφορίες, ιδέες και υλικό μάθησης, διευρύνοντας τον ορίζοντά τους, αυξάνοντας τις ικανότητες και δεξιότητές τους σαν πολίτες, διευρύνοντας τις γνώσεις τους και την αισθητική τους.
4. Τα κτήρια των δημοσίων βιβλιοθηκών εξυπηρετούν τις ανάγκες των χρηστών για ένα ασφαλές, ουδέτερο και εμπνευσμένο περιβάλλον.
5. Τα κτήρια των δημοσίων βιβλιοθηκών ανταποκρίνονται στις ανάγκες των δημοσίων βιβλιοθηκών για συνεργασία με άλλα εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και κοινωνικά ιδρύματα και οργανισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο οι εμπειρογνώμονες συνέστησαν συνεργασία των εθνικών και τοπικών αρχών με αντιπροσώπους του βιβλιοθηκονομικού τομέα, για τη δημιουργία μιας ισχυρής πολιτικής που θα αφορά τα κτήρια των δημοσίων βιβλιοθηκών στην Ευρώπη, από την οποία πολιτική θα επωφεληθούν όλοι οι πολίτες της Ευρώπης.

Σε εθνικό επίπεδο αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί :

- . Ενδυναμώνοντας τη συνεργασία και το διάλογο μεταξύ κυβερνήσεων, βιβλιοθηκών και αρχιτεκτόνων για τη δημιουργία κατάλληλων κτηρίων δημοσίων βιβλιοθηκών.
- . Διευκολύνοντας την επένδυση και τη συντήρηση κατάλληλων υποδομών και ανακαινίσεων με σκοπό τη δημόσια πληροφόρηση και τις υπηρεσίες βιβλιοθήκης σε κατάλληλα κτήρια.
- . Υποστηρίζοντας τη συμμετοχή βιβλιοθηκονόμων και χρησιμοποίηση της εμπειρίας τους για την κατασκευή και κτίσιμο σύγχρονων κτηρίων δημοσίων βιβλιοθηκών.



- . Αναγνωρίζοντας τις αυξανόμενες ανάγκες των χρηστών τους, να ανασχεδιάσουν τους ρόλους των δημοσίων βιβλιοθηκών. Στην υβριδική βιβλιοθήκη πρέπει να προσφέρονται τόσο παραδοσιακές όσο και ψηφιακές πηγές.
- . Λαμβάνοντας υπόψη τις δημόσιες βιβλιοθήκες στους σημαντικούς δημόσιους χώρους σε ένα νέο σχεδιασμό και ανάπτυξη της πόλης.
- . Συμπεριλαμβάνοντας τις συμβουλές των πολιτών (ακόμη και των παιδιών και των νέων ανθρώπων) στη διαδικασία κατασκευής δημοσίων βιβλιοθηκών.
- . Προβάλλοντας τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης στις βασικές υπηρεσίες των αγροτικών περιοχών.
- . Υποστηρίζοντας την αμοιβαία συνεργασία μεταξύ δημοσίων βιβλιοθηκών και άλλων δημοσίων υπηρεσιών με την παραγωγική χρησιμοποίηση κοινού χώρου.

Σε διακυβερνητικό επίπεδο αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί :

- . Προβάλλοντας διεθνή πρότυπα (όπως αναπτύσσονται από την IFLA και άλλες επαγγελματικές οργανώσεις)
- . Αυξάνοντας τη συμβατότητα και δικτύωση ώστε να διευκολύνονται οι διεθνείς ανταλλαγές και έτσι να δημιουργούνται κτήρια δημοσίων βιβλιοθηκών που μπορούν να εξυπηρετούν τον ευρωπαϊκό πληθυσμό σαν σύνολο.
- . Δημιουργώντας τις δυνατότητες για αρχιτέκτονες και σχεδιαστές να συμπεριλάβουν δημόσιες βιβλιοθήκες στις διεθνείς μελέτες τους, στην εκπαιδευτική και επαγγελματική τους ανάπτυξη.
- . Ενθαρρύνοντας τη διεθνή συνεργασία για συλλογή και διανομή παραδειγμάτων των καλύτερων δημιουργιών.